La paraula a les mestres

Vita Cosentino i Maria Cristina Mecenero

Una pel·lícula documental per a contar les raons i les qualitats de l'escola pública

La finestra d'una escola. Hi ha apegat un dibuix (una oroneta de primavera o una d'eixes flors penjades en els vidres). Detall en primeríssim pla. Després, s'allunya. Comença així *L'amor que no oblit*, una pel·lícula documental que parla d'històries corrents, sense grans protagonistes. Quatre mestres (Chiara, Alice, Adriana i Cristina) i un mestre (Bard), quatre classes i un viatge per imatges que, entre el 2005 i el 2007, entre Milà, Roma i Bolonya, aconsegueix mostrar (també als que viuen fora de l'escola) eixa part invisible dels programes didàctics i eixe intercanvi humà, entre educador-xiquet i educador-educador, que fan l'efectiva qualitat d'una escola, de la nostra escola.

Hem demanat a dos de les autores, també mestres, Vita Cosentino i Maria Cristina Mecenero que intenten explicar quina és l'escola que ens agrada. Eixa que ja existeix. Han pensat així contar el que ocorre, cada dia, des de fa molts anys, entre una mestra i un xiquet, entre una mestra i els xiquets. El que passa de veritat. Perquè, potser, ja no ho recordem. Perquè no s'imagina. Perquè no se sap, o no es vol saber. Heus ací les raons per les quals no s'han quedat soles.

(L'escola com era. I com serà. La foto és d'un fullet de la coordinadora d'escoles romanes contra el mestre únic (www.scuola126.it), en estos dies en plena revolta).

I són bones les senyores mestres

(Com sers corrents, són elles les que des de sempre salven l'escola)

L'escola elemental italiana ha canviat, profundament, i a millor. Tant que les estadístiques la col·loquen en els primers llocs del món. Les dades i les taules no obstant això no basten, no parlen. Registren el resultat, sí, però no expliquen com s'ha produït, no entren en les escoles, no ens fan veure què ocorre dins.

Ha ocorregut un miracle en una institució per antonomàsia "fanalet roig" a Europa. No obstant això, no ha interessat gran cosa al món de la cultura i la premsa. Potser

perquè les bones notícies no són prou “notícia” i ven més transformar tota la informació en un fet de crònica negra. O bé perquè el que és públic està sotmés a un creixent descrèdit i es prefereix insistir en fanfarrons i ganduls. Ha de veure sens dubte, també, el fet que les mestres en l’escola elemental són dones en un 95%, fins fa pocs anys desproveïdes de títol i en contacte amb la infància… totes elles, per a molts, coses de baix nivell i bastant avorrides.

Les mestres italianes són realment magnífiques. I per a mostrar de què està feta la qualitat de l’escola primària, per a dir-ho també a qui no està dins, una vesprada en el sopar va nàixer la idea de rodar una pel·lícula documental que mostrara les mestres en la seua tasca amb els xiquets i les xiquetes en la quotidianitat del seu treball. Estàvem en la Llibreria de les Dones de Milà no per casualitat, en un lloc que dirigeix la seua mirada a les dones i on es parla i es pensa.

Havíem trobat les directores i el productor quasi per atzar. L’empresa era temerària perquè era totalment autònoma i sense finançament, però hi créiem de veritat i quan les idees agraden i es troben, s’obrin possibilitats que donen ales als projectes. Així, a mesura que trobàvem suports, ajudes també espontanis, hem comprés com era d’esperat el que estàvem fent. Era –és, tant més hui– quelcom que aspirava a restituir *realitat* a l’escola elemental italiana mostrant la seua vàlua.

L’amor que no oblit és una pel·lícula coral. No volíem córrer el risc que fóra entesa com una història excepcional d’una única mestra: volíem contar *històries de mestres corrents*. Les quatre protagonistes, Cristina, Chiara, Alice i Adriana són les milers de mestres que hui en dia fan un treball preciós i s’inventen l’escola, una bona escola, que viu de relacions en què el que de veritat està en joc no és només un saber especialitzat, sinó la pròpia humanitat. Aquell mestre, Bard, que ensenya en una escola de la província de Roma, Campoleone, ens parla d’aquells hòmens, encara massa pocs, que trien estar amb la infància i que ho fan amb verdadera passió. Els cinc han tingut el coratge d’exposar-se i de deixar-se filmar. Les directores Daniela Ughetta i Manuela Vigorita, encara que entrant per primera vegada en una classe, han trobat una mirada capaç de sorprendre’s del que captava, capaç de fer llum sobre eixa extraordinària relació entre les mestres i les xicotetes criatures que ens hem atrevit a anomenar *amor*.

Fa algun temps la meua atenció va ser capturada per una frase de Simone Weil que defineix com a mal el que lleva realitat als sers humans i a les coses, i bé el que li la dóna. De colp, he comprés que açò estava relacionat amb la nostra pel·lícula, amb les mestres, amb tota una humanitat, sobretot femenina, que està en les funcions

de base de la vida humana (coses que serien tractades amb atenció) i que sovint queden en silenci.

Simone Weil ens proposa una idea lluminosa perquè queda pròxima als sers humans, s'orienta cap a ells, i ens podria evitar terribles errors. Una escola és un sistema vivent: una vegada destruït un equilibri funcional fan falta decennis abans que se'n cree un altre. Si pensem en hui, en l'escola elemental i en la reforma Gelmini, és este el risc que es corre. "El mestre únic" solitari i titànic, no per casualitat concretat en un masculí irreal, pot destruir el teixit relacional que les mestres han creat i que fa funcionar l'escola elemental italiana. La reforma Gelmini és una *reforma de la irrealitat*: intervé allí on no hi ha res a canviar. I per tant, per dir-ho amb Simone Weil, *"mal":* fa el mal. I no hi ha raons econòmiques que ho recolzen.

Les mestres no poden ser deixades soles. En l'escola es juga una partida més gran, que es referix a una qüestió fonamental: si estem en la realitat i custodiem les coses bones que tenim, apreciant als que les fan, o si consentim operacions de pura irrealitat que obrin una voràgine sense fons.

Vita Cosentino.

(Dalt, a la dreta, el llibre/DVD *L'amor que no oblit*. *Històries de mestres corrents (TV Days, 2007)*

Un temps ple de vida

La màgia i les dificultats del treball quotidià en la narració d'una educadora

En temps foscos poden succeir miracles. Més del que ens esperem. He aprés açò des que sóc mestra. Les dones que acompanyen el creixement de xiquetes i xiquets com a mares, educadores o educadors ho saben bé. Saben que sintonitzar-se amb la infància ajuda a obrir tots els sentits i ens fa més intel·ligents. Saben també que no és sempre fàcil sintonitzar-se, que les influències, les economies dels mons que compten als ulls de la majoria –el polític, el ministerial, el del mercat– sostrauen escolta, paciència i intel·ligència. Caldria per això estar atents a les "jugades" que es fan: dones, xiquetes i xiquets reaccionen.

Durant tota la setmana no havíem tingut llum en classe, a causa dels treballs en

curs de la reforma de l'edifici. La nostra aula espaiosa era massa fosca per a estar les xiquetes i els xiquets en els seus llocs acostumats en el banc, i a més la meua vista ja no és la d'abans, he hagut d'ajudar-me com podia. El primer dia, per a guanyar temps, he dit: poseu-vos tots allí, al costat de la finestra amb les cadires, començarem la lectura".

Pretenia fer la lectura d'un llibre que faig normalment al final de les meues hores de classe. Algú havia portat també el que havia triat de la biblioteca de la classe. Quan he acabat de llegir el capítol, Gaia ha proposat llegir alguns fragments del seu. Li vam agafar gust i vam desembocar en una espècie de marató de lectura. Endavant, l'un darrere de l'altre. Hi havia qui ha introduït *Rasmus*, de Lindgren, que vagabundejava pels carrers d'Escandinàvia, qui intentava impressionar i fer riure amb Stilton, qui ens acariciava amb la poesia de les pàgines de Carpi. Era evident per a tots que si es llegia bé, ens quedàvem encantats.

Ahmet va proposar prosseguir l'endemà. Jo he agafat l'oportunitat al vol: el que aborda noves competències és sempre fomentat. Alguns ho han volgut preparar a casa, de manera que el fragment triat fóra presentat millor. I, des de llavors, cada dia, ens reunim al costat de la finestra, amb la vela recolzada en la terra, al costat de qui llig, i la veu de la lectora o el lector de torn que ens captura. Gaia este matí s'ha acostat, amb el seu acostumat aire un poc circumspecte, i en veu baixa m'ha dit: "és meravellós llegir".

Les relacions en els llocs de treball: algú, l'altre dia, ha comparat la col·laboració i la cooperació de les mestres amb la qualitat total que certes empreses persegueixen. Potser no sabia de què estava parlant. L'escola primària funciona bé no perquè especula sobre el desig i la capacitat de relació, fent-los convertir-se en mitjans productius i mercaderies, no perquè transforma els sers humans en recursos per al benefici. L'escola primària funciona bé perquè accepta el joc imprevisible i incomparable de l'intercanvi humà: les dones que ací treballen s'ajuden, es fan disponibles, tenen un intercanvi amb les col·legues, també amb qui està molt distant de les pròpies opcions de vida.

Per què ho fan? Perquè saben que per a estar en relació amb les xiquetes i xiquets no hi ha un altre camí: és necessari sostindre's, reemplaçar-se quan hi ha problemes, compartir el sentit dels esdeveniments. I les xiquetes i xiquets et criden a participar en esta relació, a escoltar les seues existències, abans de qualsevol aprenentatge que tu vulgues perseguir. Construir quelcom amb ells: ha funcionat per a tots així, però pareix que siga fàcil d'oblidar. Els xiquets i les xiquetes són sers

humans especialment ocupats, per les necessitats que tenen i pel fet d'estar en una fase de l'existència en què depenen encara de nosaltres els majors. Poden estar molt bé, però també molt malament. I quan estan malament i tenen necessitats particulars, i açò ocorre també quan estan bé, és necessari que hi haja més d'una persona per a respondre, per a fer quelcom.

El xiquet dels ulls verds ha tingut una altra crisi: no volia pintar, no volia ni tan sols anar a l'aula de pintura. Maria Carla, la meua col·lega, estava ja llesta amb totes les altres i els altres en el corredor, pinzells en les mans i davantals més o menys cordats. Tots, excepte el xiquet dels ulls verds, que feia voltes tot sol entre els bancs i reordenava les cadires amb gran precisió.

A les crides responia en veu baixa: "Jo no vaig, no vull". Prenem la decisió ràpidament, no sense inquietud: ella se'n va anar, jo em vaig quedar per a comprendre què li estava passant. "Estic cansat, tinc ganes de jugar". Li propose fer un puzle junts. La idea em ve perquè, dies abans, l'havia vist somrient en fer-ne un amb altres dos companys, després d'haver acabat un exercici que li havia costat una immensa fatiga. Ens assentem braç a braç i comencem: un puzle d'Aladin. Reconstruïm amb paciència. Ell se les arreglava bé, jo em relaxe i també ell es tranquil·litza a mesura que la figura pren forma del desorde. Em fascina este desig seu de construir. Aconsegueix expressar d'alguna manera quelcom de si, però a través del joc. I estic contenta de no haver xafat l'accelerador de les relacions. Em trobe així jugant per una hora amb aquell xiquet que, des que ha començat l'any escolar, està lluitant amb l'escriptura i amb mi, que sóc la seua mestra d'italià.

Em queda la preocupació d'haver deixat Maria Carla sola: la pintura amb vint-i-quatre xiquets és una obra titànica. Però sé que ella ho comprendrà. Em trobe pensant en les intencions del ministeri: reduir-nos als mínims termes, a la soledat. Deixar-nos soles, després d'haver experimentat durant anys el sentit de la responsabilitat compartida. Com a mínim està l'altre, el xiquet del qual t'ocupes, però en l'escola fins hui han estat sempre també les altres, les adultes amb les quals intercanviar i amb les que la teua sensibilitat i la teua intel·ligència es posen en cercle, sostingudes, amplificades. Per què llavors pensar que dos educadors són massa per a l'Estat i un factor de desorientació per a la infància?

Moments de tensió hui, durant la reunió setmanal. He manifestat la meua preocupació per Victor que, havent arribat l'any passat a Itàlia, contínua sense despegar en l'escriptura i en la lectura. En la nostra classe, de 25 xiquets, deu tenen problemes amb la gramàtica. Es mouen en un món desarticulat de sons i

signes, amb gran fatiga. Em pregunte si estic fent tot el que puc, què he de fer. Una col·lega d'una altra classe, ha triat el camí del diagnòstic i l'atenció del presumpte desorde: dos xiquets han sigut declarats dislèxics, un altre disortogràfic. D'altres cinc estan en observació. Molts de nosaltres els educadors compartim l'ànsia i els dubtes pel que està succeint. Però no tots estan d'acord amb la solució de la col·lega, per això ha sorgit la discussió.

Jo no sé si és veritat que els xiquets de hui tenen més problemes que en el passat en l'aprenentatge de la llengua italiana, però de segur que nosaltres les mestres tenim problemes sobre com interpretar l'assumpte. Parlar de problemes de llenguatge de manera tan difusa, sabent que la llengua és pensament i forma d'estar en el món què significa? Dir a tants xiquets, també estrangers, tu eres *dis*– –açò és el que fan els experts– sabent que dis- significa separació, dispersió, oposició, potser ens indica una fractura entre nosaltres, la infància i la llengua, açò és, entre nosaltres i la comprensió del que està passant? Altres paraules amb eixe prefix es podrien dir: disgusta o *disculpa'm*, per exemple, per reconéixer que de moment no sabem què fer ni què pensar.

Un món desarticulat de relacions. Potser serà açò el que està darrere de tot, el fet que s'obliden dobles, accents, apòstrofs i que molts xiquets, italians i estrangers, a la fi siguen considerats afectats per un desorde de l'aprenentatge. I no puc imaginar quin serà el contracolp, en la relació amb la llengua, per a totes les xiquetes i els xiquets que estan tenint tants problemes.

Un altre moment de gràcia ha ocorregut hui, en finalitzar un dia difícil, en què ja siga el xiquet dels ulls verds o ja siga jo, hem travessat diversos moments de crisi. Maria Carla ha vingut amb la guitarra, per a assajar la benvinguda a la xiqueta romana que arribarà demà. A casa li havia preparat un cartell amb el seu nom i una felicitació. Gust estètic i capacitat cantora decididament bones les seues, suficients les meues, però ens compensem. Hem cantat les nostres cançons més boniques. Ens estem dividint els exercicis: jo m'estic ocupant de Victor, ella es concentrarà en esta nova companya de viatge.

El moment més agradable ha sigut justament el del cant: hi havia sintonia i compenetració, se sentia. Una cosa senzilla, però que feia somriure un poc a tots. En el moment més bonic ha entrat Teresa, la col·lega un poc màgica que es jubila aviat. No voldria (i tampoc nosaltres ho voldríem). Atraient l'atenció, ha aguaitat a la classe i ha començat: "*Oh, orco de un orco asessino*" que és la seua expressió més coneguda per a dir que està contenta, que li està passant quelcom bo. I és

també una de les seues formes de donar esperança i confiança als que estan al seu voltant. Moltes i molts han rist. I els altres? Esperem que ho hagen comprés.

Maria Cristina Mecenero.

(Els dibuixos d'estes pàgines han sigut realitzats pels xiquets i xiquetes del nivell elemental. S'han posat a treballar en diumenge i per això els estem agraïdes).

Traducció: Ximo Martinez